

Anna Gruhn
annagruhn@nowoczesnapolska.org.pl
Eliza Hetkowska
elizahetkowska@nowoczesnapolska.org.pl
Fundacja Nowoczesna Polska
Warszawa

Działania fundacji Nowoczesna Polska w obszarze edukacji medialnej

Edukacja medialna i informacyjna w Polsce to nadal obszary dziewicze. Toczy się wiele dyskusji dotyczących definicji tych pojęć, nie ulega natomiast wątpliwości potrzeba wdrożenia konkretnych programów. Z drugiej strony wiele instytucji, z Ministerstwem Administracji Cyfryzacji czy Komisją Europejską na czele, nawołuje do skupienia się na edukacji cyfrowej – która odgrywa i będzie odgrywać coraz większą rolę w szkole, na uniwersytecie, a w końcu na rynku pracy. Jednak jak podkreśla jeden z największych specjalistów w tym zakresie prof. dr hab. S. Dylak: *Zrozumienie tych procesów przez ucznia nie jest możliwe bez wzrostu świadomości infotechnicznej, rozwijanej równoległe ze wzrostem zainteresowania nowoczesnymi technologiami* [Strategia..., 2014, s. 9-10]. Ze słowami prof. S. Dylaka koresponduje opinia pisarza N. Carra, który twierdzi, że ludzkości zagraża spłylenie myśli – następstwo braku głębszego zaangażowania umysłu korzystającego z technologii informacyjno-komunikacyjnych [Carr, 2013].

Fundacja Nowoczesna Polska to jedna z pierwszych w Polsce organizacji, która rozumie konieczność łączenia edukacji medialnej i cyfrowej. Również jako jedna z pierwszych rozpoczęła działania wdrożeniowe – niniejsze opracowanie jest zwięzłym podsumowaniem dotychczasowej działalności fundacji oraz przedstawieniem planów na najbliższą przyszłość.

Pod koniec 2011 r. Fundacja Nowoczesna Polska wydała dokument *Cyfrowa Przyszłość. Edukacja medialna i informacyjna w Polsce – raport otwarcia*. Ta publikacja – pierwsza w Polsce, jak i w ramach programu „Cyfrowa Przyszłość” – to wyczerpujący opis stanu kompetencji medialnych Polaków na wszystkich poziomach edukacyjnych. Autorzy raportu zidentyfikowali również obszary sporne (definicje edukacji medialnej), jak i te wymagające działań naprawczych. Podkreślono brak całościowego programu edukacji medialnej oraz spójnej polityki instytucjonalnej w jej zakresie. Zwłaszcza drugi z tych problemów nastrocza wielu trudności: edukacja medialna jest jednym z priorytetów Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, ale już na poziomie europejskim zajmuje się nią pośrednio (na poziomie rozdziału grantów) Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju. Z kolei Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji stosuje podział na kompetencje medialne oraz kompetencje cyfrowe. Tymczasem, jak pokazują wyniki badań PISA [PISA..., 2014, s. 90] czy Diagnozy Społecznej [Diagnoza Społeczna, 2013, s. 336], kompetencje miękkie nie tylko wspomagają wykorzystanie TIK, ale wręcz je warunkują. Innymi słowy, jednostka wyposażona nawet w najlepszy sprzęt, rzadko kiedy będzie mogła wykorzystać jego

możliwości, jeśli nie ma takich umiejętności, jak m.in. wyszukiwanie informacji, kreatywne korzystanie z mediów czy znajomość prawnych i ekonomicznych zasad funkcjonowania mediów.

Wydany w maju 2012 r. *Katalog kompetencji medialnych i informacyjnych* był urzeczywistnieniem tej tezy, a zarazem odpowiedzią na brak kompletnego programu edukacji medialnej. Został podzielony na osiem pól tematycznych – co porządkuje rozległy obszar edukacji medialnej, a jednocześnie ułatwia korzystanie z samej publikacji. Ponadto eksperci wyodrębnili kompetencje dla edukacji formalnej (od przedszkola aż po studia wyższe) oraz kształcenia ustawicznego. Same pola tematyczne: korzystanie z informacji, relacje w środowisku medialnym, język mediów, kreatywne korzystanie z mediów, etyka i wartości w komunikacji i mediach, bezpieczeństwo w komunikacji i mediach, prawo w komunikacji i mediach oraz ekonomiczne aspekty działania mediów wzajemnie się zająbiają, zgodnie z teorią konwergencji mediów oraz samych kompetencji medialnych. Metodologicznie program opiera się na dwóch teoriach: modelu dostępu do nowych mediów J. van Dijka oraz modelu informacja – mądrość N. Postmana.

J. van Dijk uzależnia korzystanie z technologii informacyjno-komunikacyjnych od osiągnięcia określonego poziomu dostępu. Zatem motywacja (dostęp motywacyjny) warunkuje decyzję o zakupie sprzętu – komputera i podłączenia go do Internetu (dostęp materialny). Jednakże faktyczne wykorzystanie nowych technologii zależy od osiągnięcia poziomu kompetencyjnego, czyli nabycia odpowiednich umiejętności miękkich, np. weryfikowania zdobytych informacji. Dopiero opanowanie tych kompetencji zapewnia dostęp użytkowy, czyli wykorzystanie mediów w sposób zmieniający motywację i szanse życiowe użytkowników. Z kolei nawiązanie do teorii N. Postmana przejawia się w organizacji kompetencji w poszczególnych polach tematycznych. Amerykański badacz zalecał rozdzielenie informacji, wiedzy i mądrości ze względu na różnice między tymi pojęciami. Informacja to stwierdzenie pewnego zdarzenia, wiedza – zespół takich informacji, a mądrość – umiejętność dostrzeżenia powiązań między nimi oraz wyboru tych ważnych i wartościowych. Do tego podziału dopasowano kompetencje: „wie” – to nic innego, jak posiadanie informacji, „umie” – odpowiada wiedzy, a „rozumie” – mądrości.

Wysiłek Fundacji oraz współpracujących z nią ekspertów doceniło UNESCO – przetłumaczony na angielski i rosyjski *Katalog* został dołączony do publikacji Rosyjskiego Komitetu IFAP *Media and Information Literacy for Knowledge Societies [Media..., 2013]*. Autorzy *Katalogu* od początku widzieli go jako pewną propozycję do debaty – dokument ten miał wywołać dyskusje, jak również skłonić publiczne instytucje do włączenia edukacji medialnej do programu szkół. Dlatego zorganizowano szerokie konsultacje społeczne – uzyskane uwagi oraz recenzje krajowych i światowych specjalistów z edukacji medialnej pozwoliły na udoskonalenie publikacji. W 2014 r. ukaże się drugie wydanie *Katalogu kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych*.

Katalog stał się również podstawą do opracowania materiałów dydaktycznych do prowadzenia zajęć z edukacji medialnych. Materiały publikowane są na licencji CC BY – SA w istniejącym od 2013 r. serwisie edukacjamedialna.edu.pl. Analogicznie do *Katalogu* serwis podzielono na osiem obszarów tematycznych: korzystanie z informacji, relacje w środowisku

medialnym, kreatywne korzystanie z mediów, etyczne aspekty mediów, język mediów, bezpieczeństwo, prawo oraz ekonomiczne aspekty działania mediów.

Podstawowym zadaniem strony jest dostarczenie materiałów potrzebnych do przygotowania i przeprowadzenia zajęć: scenariuszy lekcji, materiałów dla uczestników, różnorodnych zadań sprawdzających, słowniczka oraz bibliografii. Wszystkie opublikowane treści są Otwartymi Zasobami Edukacyjnymi, które mogą być wykorzystane przez nauczycieli, bibliotekarzy, nauczycieli bibliotekarzy, animatorów kultury oraz inne osoby zainteresowane prowadzeniem zajęć z edukacji medialnej. Za decyzją o wyborze tak szerokiej grupy docelowej materiałów stoi przekonanie, że nie tylko szkoła, lecz także instytucje kultury powinny być lokalnymi centrami nabywania kompetencji medialnych i informacyjnych.

Obecnie serwis edukacjamedialna.edu.pl zawiera 150 scenariuszy lekcji, z czego 38 jest przeznaczonych dla klas 4-6 szkoły podstawowej, 58 dla gimnazjów, 54 dla szkół ponadgimnazjalnych wszystkich typów. Fundacja nieustannie rozwija stronę – jesienią 2014 r. zostaną opublikowane materiały dla klas 1-3 szkoły podstawowej oraz dla przedszkoli. Będzie to odpowiednio 20 i 10 konspektów zajęć.

Dokładane są starania, aby materiały tworzyły spójną całość. Wszystkie scenariusze składają się z tych samych elementów. Są to: pigułka wiedzy dla prowadzącego, która jest krótkim wprowadzeniem do omawianego tematu, cele operacyjne, opis przebiegu zajęć, pytania ewaluacyjne, zadania sprawdzające, bibliografia oraz materiały dla uczestników. Dodatkowo materiały zawierają informacje na temat czasu, narzędzi, pomocy niezbędnych do realizacji scenariusza oraz odniesienie do podstawy programowej. Każda lekcja jest pomyślana jako niezależna jednostka, a dzięki przyjęciu takiego założenia istnieje możliwość stworzenia przez prowadzącego własnego programu edukacji medialnej i informacyjnej.

Powstawanie każdego konspektu to proces, w który jest zaangażowany wieloosobowy zespół autorów i animatorów odpowiedzialnych za kształt części poświęconej przebiegowi zajęć, recenzentów dydaktycznych i merytorycznych, odpowiedzialnych za poprawność przekazywanych treści oraz redaktorów językowych. W proces zaangażowani są również eksperci – autorzy katalogu, m.in. dr Justyna Jasiewicz (UW), dr Grzegorz D. Stunża (UG) i dr hab. Piotr Drzewiecki (UKSW).

Jesienią 2013 roku Fundacja Nowoczesna Polska przeprowadziła mikropilotaż zajęć z edukacji medialnej. Wzięło w nim udział 20 nauczycieli z 10 szkół objętych programem. Były to: Gimnazjum nr 7 w Warszawie, Gimnazjum nr 86 w Warszawie, Gimnazjum nr 2 w Sandomierzu, Gimnazjum w Woli Rębkowskiej, Gimnazjum przy Zespole Szkół nr 2 w Konstancinie Jeziornie, VII LO im. Juliusza Słowackiego w Warszawie, LXV LO im. gen. Józefa Bema w Warszawie, Zespół Szkół Gastronomicznych im. prof. Eugeniusza Pijanowskiego w Warszawie, LO im. Marii Konopnickiej w Legionowie, LO im. Stefana Żeromskiego w Żyrardowie. Ich zadaniem było przeprowadzenie zajęć z edukacji medialnej w oparciu o scenariusze opublikowane w serwisie edukacjamedialna.edu.pl. Łącznie zrealizowano 200 jednostek lekcyjnych. Szacunkowo wzięło w nich udział 2693 uczniów. Prowadzący najchętniej sięgali po tematy z działu język mediów oraz etyka i wartości – wybrało je aż szesnastu prowadzących. Najmniejszą popularnością cieszył się obszar

ekonomiczne aspekty działania mediów – był to wybór trzech osób. Najczęściej przeprowadzanymi lekcjami były: „Granice naszej prywatności”, „Jakie wartości ukrywają się w przekazach”, „Mowa bez słów” oraz „Reklama w mediach”. Zrealizowało je sześciu pedagogów. Nauczyciele pozytywnie ocenili scenariusze zajęć przygotowane przez fundację. Mieli oni uwagi do układu i czytelności konspektów oraz do proponowanego czasu trwania poszczególnych ćwiczeń. Wszystkie te uwagi były podstawą do tworzenia planu rozwoju projektu i serwisu.

W przyszłości Fundacja Nowoczesna Polska planuje opracować metodologię rozwijania kompetencji medialnych w procesie kształcenia ustawicznego. Twórcy projektu „Cyfrowa Przyszłość” są przekonani, że nabywanie umiejętności niezbędnych do świadomego korzystania z mediów powinno trwać przez całe życie. Kolejnym problemem, z którym należałoby się zmierzyć jest brak wykwalifikowanej kadry trenerskiej, która prowadziłaby zajęcia przygotowujące potencjalnych prowadzących zajęcia z edukacji medialnej i informacyjnej. Fundacja planuje przygotować i wdrożyć specjalny program szkoleniowy, a także przygotować platformę wsparcia i wymiany doświadczeń dla trenerów edukacji medialnej i instytucji działających w tym obszarze. Ostatnim krokiem jest utworzenie sieci regionalnych centrów kompetencyjnych edukacji medialnej w instytucjach, takich jak: organizacje pozarządowe, domy kultury i biblioteki. Wszystkie wyżej wymienione aktywności wymagają dużego nakładu pracy i czasu. Jedno jest pewne – fundacja Nowoczesna Polska doloży wszelkich starań, aby na trwale zmienić pejzaż edukacji medialnej w Polsce.

Bibliografia

- Carr N.: *Płytki umysł. Jak internet wpływa na nasz mózg*. Wydaw. Helion, Gliwice 2013
- Cyfrowa Przyszłość. Edukacja medialna i informacyjna w Polsce – raport otwarcia*. Fundacja Nowoczesna Polska, Warszawa 2011
- Cyfrowa Przyszłość. Katalog kompetencji medialnych i informacyjnych*. Fundacja Nowoczesna Polska, Warszawa 2012
- Diagnoza społeczna. Raporty*. Red. J. Czapiński, T. Panek. 2013. www.diagnoza.com [dostęp 13.06.2014]
- van Dijk J.: *The Network Society, Social aspects of the new media*. Sage Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi 1999
- IFAP – Interregional Library Cooperation Centre: *Media and Information Literacy for Knowledge Societies*. Moskwa 2013.
http://ifapcom.ru/files/News/Images/2013/mil_eng_web.pdf [dostęp 13.06.2014]
- PISA 2012 Results: Creative Problem Solving. Students' Skills in Tackling Real-Life Problems*. (Volume V). OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264208070-en> [dostęp 13.06.2014]
- Strategia nauczania – uczenia się infotechniki*. Pod red. S. Dylaka i S. Ubermanowicza. Fundacja Nowoczesnego i Otwartego Oprogramowania, Poznań 2014
<http://edukacjamedialna.edu.pl>